

TANULMÁNY

A szerződésszegés szabályozása az új polgári törvénykönyvben*

✍ *Kemenes István, a Szegedi Ítéltábla Polgári Kollégiumának vezetője (Szeged)*

Az új Polgári Törvénykönyv egyik kiemelt fontosságú szerződési jogintézménye a szerződésszegés. E jogintézmény súlyponti jelentőségű kérdései: a szerződésszegés általános szabályai, a közreműködőért való felelősség egyes új vonásai, a szerződésszegés nevesített esetei, valamint a szerződés hibás teljesítése. Az új Ptk-ban megújult a kellékszavatosság, a szavatossági határidő rendszere, a jótállás, valamint nemzetközi tekintetben is újszerű a termékszavatosság jogintézménye. Foglalkozik a tanulmány a hibás teljesítéssel okozott kár megtérítésével, egyes jogszavatossági kérdésekkel, és kitér a szerződésszegés más eseteire is, így a teljesítés lehetetlenné válására.

I.

A szerződésszegés általános szabályai

1. A szerződésszegés a teljesítési létszakhoz kapcsolódó jogintézmény, amely a *szerződés teljesítésének* valamilyen rendellenességét, *fogyatékoságát* jelenti. A kodifikáció során is kiinduló tételként szerepelt, hogy a szerződési jog alapvető elve a *pacta sunt servanda*, mely a szerződésben vállalt kötelezettségek teljesítését követeli meg a felektől azzal a tartalommal, ahogyan a szerződéskötéskor megállapodtak. Az érvényesen létrejött megállapodás a felek egymás közti viszonyában olyan, *mintha jogszabály* lenne. Kifejezésre jut ezáltal a szerződés, mint jogintézmény értelme és célja: a felek azért kötnek szerződést, hogy a szükségleteik kölcsönös kielégítésére alkalmas javakhoz, a szolgáltatásokhoz a jog által garantáltan hozzájussanak. A javak beszerzése ugyanis elvileg természetes árucseré keretében, szerződés nélkül is végbemehet. A szerződés garanciális *többletértéke* azonban éppen abban áll, hogy a felek megállapodása jogi kötelezettséget létesít (a szerződés kötelez), a szerződést a tartalma szerint teljesíteni kell, és a nem-, vagy nem-szerződésszerű teljesítés esetén kényszereszközök, jogkövetkezmények alkalmazhatók, amelyek vagy a teljesítés kikényszerítésére, vagy az érdeksérelem más eszközökkel való orvoslására irányulnak.

A szerződés lényegéhez tartozik – amint az a joggyakorlatban is megfogalmazódott¹ –, hogy a szerződés megkötésekor a szerződéssel elérni kívánt előnyök érdekében a felek önként többletkockázatot vállalnak: azt, hogy a tevékenységi, ellenőrzési körükhöz tartozó körülményekért a másik fél irányában helytállnak, ennek fejében viszont kölcsönösen számíthatnak arra, hogy a másik felet is terheli ugyanez a kötelezettség. Más szavakkal a szerződésben a felek kölcsönösen felvállalják az ellenőrzési körükhöz tartozó rendes üzleti kockázatot, és a szerződésben foglalt kötelezettségek teljesítésének megtagadása érdekében egyikük sem hivatkozhat arra, hogy a szerződéskötés után a körülményekben olyan változások következtek be, aminek fogva a teljesítés a saját helyzetük objektív nehezüléséből adódóan terheesebbé vált. Az új Polgári Törvénykönyv (továbbiakban: *Ptk.* vagy *Törvény*) szerint a szerződés megszegését jelenti bármely kötelezettség szerződésszerű teljesítésének *elmaradása* (6:137. §).

A teljesítés nem merül ki abban, hogy a kötelezett a vállalt magatartását kifejti, hanem a jogosulti érdek kielégítését, az elérni kívánt joghatás *teljesülését* jelenti. Nem önmagával a szolgáltatási cselekménnyel, hanem a célba vett eredmény maradéktalan megvalósulásával ér véget a teljesítés – Szladits szavaival – a szerződés „programszerű megvalósulása, tiszta objektív tényállás”.² A kötelezett a szerződésben vállalt szol-

* Az új Polgári Törvénykönyvről szóló sorozat tizenkettedik tanulmánya (*szerk.*)

1 Ld. a Kúria 2/2012. (XII. 10.) PK vélemény indokolásában foglaltak

2 Magyar Magánjog. Szerk.: Szladits Károly, Budapest, 1942. III. köt. 401–402.

gáltatás teljesüléséért áll helyt; szerződésszegés következik be akkor is, ha a kötelezett a szolgáltatás teljesítése érdekében a magatartását ugyan kifejti, azonban a jogosult más tényezők, körülmények miatt mégsem jut a szolgáltatáshoz, és így a szerződés nem teljesül. A kötelezettség teljesítése nemcsak a magatartás kifejtését jelenti, hanem a szolgáltatásban megjelenő célzott *joghatás*, mint eredmény tényleges *realizálódását* is.³

A szerződésszegés lényegét tekintve tehát – amint azt a Kódex egyértelműen megfogalmazza – *objektív tény*, bármely kötelezettség szerződésszerű teljesítésének elmaradása. A *szerződés nem-teljesülése*, vagyis a szerződésszegés bekövetkezik, ha a fél nem jut hozzá a szerződés tartalma szerinti szolgáltatáshoz, függetlenül attól, hogy ez a kötelezett magatartásán kívül eső tényezők, vagy a kötelezett ellenőrzési köréhez tartozó objektív vagy szubjektív körülmények miatt történt. Szerződésszegést nemcsak a törvényben nevesítve felsorolt esetek valósíthatnak meg, hanem bármilyen magatartás vagy más körülmény, amely azt eredményezi, hogy a szerződés egyáltalán nem, vagy nem a tartalma szerint realizálódik.

A szerződésszegés tényétől *eltérő más kérdés*, hogy a jogosult az érdekséreleme orvoslására milyen *jogkövetkezményeket* vehet igénybe, amelyekre a szerződésszegés szankciói adnak részletes választ. A jogkövetkezmények egy része a szerződésszegés objektív ténye folytán, a kötelezett magatartásától vagy annak kimentésétől függetlenül is beáll, más jogkövetkezmények alól viszont kimentésnek van helye, és a kimentő okok is eltérő feltételeket fogalmazhatnak meg (objektív, szubjektív felelősség). A szerződésszegés legalapvetőbb, *objektív* és *evidens* jogkövetkezménye, hogy a nem teljesült szolgáltatásért – a szolgáltatás nem teljesült részéért – *ellenszolgáltatás nem jár*. Ez a jogkövetkezmény független attól, hogy a szolgáltatás miért nem realizálódott, azért a kötelezett felelős vagy sem. Ha viszont a szerződésszegésért a felelőssége megállapítható, további – *kártérítési* – jogkövetkezmények is érvényesíthetők vele szemben. Ilyen közelítésben tartjuk következetlennek és pontatlannak például azokat az okfejtéseket, amelyek a megbízási és vállalkozási szerződés elhatárolása, a „sikerdíjas” kikötés minősítése során a szerződésszegés objektív tényét, a „teljesülés elmaradását” azonosítják az azért való felelősséggel.⁴ Az *eredménykötelmi vonás nem jelent egyben eredményfelelősséget*: ha a megbízott (közvetítő, ügyvéd stb.) eljárása eredménytelen, a „nem teljesülés” miatt nem lesz jogosult az ezért kikötött „sikerdíjra”, amiből nem következik, hogy az eredmény elmaradásáért egyúttal felelős is lenne, vagyis a nem teljesülés felelősségi szankciói (pl. kártérítés) alkalmazhatók lennének.

A kontraktuális jogviszonyban mindenesetre a szerződés tartalmához képest bármely szerződésszegő tényhelyzet – akár magatartással, tevéssel vagy mulasztással valósul meg, akár ettől függetlenül következik be – *önmagában*, káreredmény nélkül is *jogellenes* és független attól is, hogy a szerződésszegő fél magát kimentette vagy sem.

A szerződésszegést a külföldi magánjogok kifejezően „nem-teljesítésnek” (*inexécution*) nevezik. A nem-teljesítés ebben a közelítésben jelenthet hibás teljesítést; olyan áruk szolgáltatását, amelyek nem mentesek harmadik személy jogától vagy követelésétől; a „nem időben” történő teljesítést (amely lehet korai, elkészt vagy meg sem történt); magában foglalja az egyéb kötelezettségek megsértését; továbbá azt az esetet is, amikor a fél köteles elfogadni a másik fél teljesítését, e kötelezettség elmulasztása szintén nem-teljesítést eredményez. Érzékelhető, hogy a „nem-teljesítés” lényegét tekintve megfelel a szerződésszegésnek, illetve a szerződésszegés tartalmilag lefedi a „nem-teljesítés” fogalmát. A Ptk. a tradicionális szerződésszegés terminológia megőrzése mellett, de megújult, korszerű tartalommal szabályozza a jogintézményt. Lényeges változásokat vezet be, amelyek érintik a szabályanyag rendszertani elhelyezését, a szerződésszegésért való helytállás újfajta szemléletét és a részletmegoldásokat egyaránt.

2. A szerződésszegés szabályozása *rendszertani szempontból* strukturális változáson megy keresztül. A kodifikációs cél az volt, hogy a jogintézmény *egy szerkezeti egységen belül*, áttekinthető és a joggyakorlat számára is jól kezelhető joganyagban jelenjen meg. Az 1959-es Ptk. a szerződés szabályai között a szerződésszegés egyes nevesített eseteit tárgyalja, amelyek végén szerepelnek néhány paragrafusban a szerződésszegésre vonatkozó közös szabályok (314–318. §). Az új Ptk. megfordítja a szabályozás logikáját: a szerződésszegésről szóló X. Címen belül a szerződésszegés *általános* szabályait a szerződésszegésre vonatkozó rendelkezések *élére* helyezi (XXII. Fejezet), és csak ezután következnek a szerződésszegés nevesített esetei (XXI–XXV. Fejezetek), ezek között – terjedelmi okok miatt is önálló fejezetben – a hibás teljesítés külön szabályai. Mondhatjuk azt is, hogy a szerződésszegéseknek *általános és különös részét* hozta létre az új törvénykönyv.

3. Az *általános szabályok* között szerepelnek – a szerződésszegés lényegének megfogalmazását követően – a szerződésszegés alapvető *jogkövetkezményei*, így a teljesítés természetbeni követelése, a visszatartási jog gyakorlása, az elállás vagy felmondás joga, és a szerző-

3 Hasonlóan: *Harmathy Attila*: A teljesítés. A Ptk. magyarázata. Budapest, KJK-KERSZÖV Kiadó, 2004. 1. kötet 1004–1006.

4 A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal. Complex Kiadó Budapest 2013.; 764., 778.

désszegéssel okozott kár megtérítése, amelyhez kapcsolódnak a fedezeti ügylet szabályai. A szerződésszegés szankciós oldala arra ad választ, hogy ha valamilyen fél olyan *okból*, amelyért *ő viseli a kockázatot*, nem szerződésszerűen teljesít, a sértett fél milyen jogokat érvényesíthet a szerződésszegő féllel szemben. Az egyes jogkövetkezményekre vonatkozó törvényi feltételek bármilyen szerződésszegésre kihatóan az általános szabályok között találhatók, ettől az egyes nevesített szerződésszegési esetek külön szabályai eltérhetnek, és mindezek kiegészülhetnek az egyes nevesített szerződéstípusok különös részi szabányaival. A *szerződésszegés szankciórendszere* tehát több szinten, az általánostól a különös felé haladva egymásra épül.

A szerződésszegésnek azok a jogkövetkezményei, amelyek egymást nem zárják ki, *együttesen* is érvényesíthetők. Együttesen érvényesíthető például adott esetben a szerződéstől való elállás és a kártérítés, *kizárják* viszont egymást a természetbeli teljesítés követelése és az elállási jog gyakorlása. Az is lehetséges, hogy a fél az érdeksérelmét nemcsak a szerződésszegés jogkövetkezményeivel orvosolhatja, hanem erre *más* jogintézmény is alkalmas lehet. Az 1959-es Ptk-hoz kapcsolódó joggyakorlat is elismeri, hogy a fél az ún. *konkuráló jogcímek* – például az adásvételi szerződés megtámadása tévedésre vagy feltűnő aránytalanságra hivatkozva, vagy a hibás teljesítés jogkövetkezményeinek alkalmazása, vagy a tájékoztatási kötelezettség elmulasztása miatti kártérítés – közül választva az adott esetben a számára az előnyösebb, megfelelő jogokat gyakorolja. Ilyenkor a követelés jogcímét egyértelműen kell megjelölni, a konkuráló jogcímek közül a *választási jog* ugyanis azt jelenti, hogy a követelést a bíróság is *csak* a megjelölt jogcím szerint – és ne más jogcímen – bírálja el. A szerződésszegés (a „nem-teljesítés”) jogkövetkezményeit egyébként hasonlóan tartalmazza az *Európai Szerződési Alapelvek* (8:101. §), és rendelkezik a halmozott jogkövetkezményekről, valamint a konkuráló jogcímek közötti választási jogról is.

A Ptk. bármilyen szerződésszegés esetére alapvető és evidens jogkövetkezményként írja elő, hogy a sérelmet szenvedett fél jogosult a szerződésszerű teljesítés *természetbeli* követelésére. A teljesítésre irányuló jogosultság nemcsak akkor áll fenn, ha a másik fél egyáltalán nem teljesít, hanem minden olyan esetben, amikor az egyébként megkísérelt teljesítés nem szerződésszerű, ideértve a hibás teljesítést is. A kontinentális jogrendszerek általánosan elismerik a sértett félnek a szerződésszerű természetbeli teljesítéshez való jogát. E jog azonban *nem korlátlan*. A szerződésszegés jogkövetkezményeit illetően általában is érvényesül az *arányosság* elve, amely *összefüggést* követel meg a sé-

relem és a következményei között. Ha a szerződésszegésnek nincsenek súlyos, csak enyhébb következményei, akkor a sértett fél sem élhet drasztikus jogkövetkezményekkel. Nem lehet ezért természetbeli teljesítést követelni, ha ez a kötelezett számára aránytalanul súlyosabb terhet jelentene, mint amennyi előnyt a jogsérelem orvoslása a jogosult számára nyújtana.

A Ptk. a szerződésszegés általános jogkövetkezményeként kezeli a visszatartási jog gyakorlását. A sérelmet szenvedett fél ugyanis nemcsak hibás teljesítés esetén tarthatja vissza a szerződésszerű teljesítésig a saját szerződéses szolgáltatását, hanem bármely más szerződésszegés esetében is.

A szerződésszegés jogkövetkezményei között biztosítja a Ptk. a szerződés *egyoldalú megszüntetésének* a jogát. Valójában a felek közti jogviszony ezáltal nem szűnik meg, hanem az elállás a szerződés eredeti, teljesítésre irányuló létszakát szakítja meg, és a jogviszony a *szerződésszegési létszakba* kerül jogkövetkezményeivel együtt. Az arányosság elvéből következik, hogy a szerződéses kapcsolat csak akkor szakítható meg egyoldalúan, ha a másik fél *súlyos* szerződésszegést követ el („*alapvető nem-teljesítés*”). Egyoldalúan a szerződés akkor szüntethető meg, ha a szerződésszegés jellege illetve súlyossága folytán a jogosultnál *érdekmúlás* következik be, mert a teljesítés elfogadása többé nem várható el.⁵ A nevesített szerződésszegések esetében az elállás feltételeit a Törvény külön is meghatározza, így például a kötelezeti késedelem, vagy a hibás teljesítés jogkövetkezményei között. Az 1959-es Ptk-hoz kapcsolódó joggyakorlatban problémát okozott, hogy a jogosult a szerződésszegés miatt az elállási jogát azért nem tudja gyakorolni, mert az adott szerződéstípus a szolgáltatás természete, *irreverzibilis* jellege miatt *csak a jövőre nézve* szüntethető meg. Az irreverzibilis (illetőleg utólag azzá vált) szolgáltatások esetében az eredeti állapot helyreállítására nincs mód, ezért az új Ptk. szerint a szerződésszegéshez kapcsolódóan az elállási jog helyett a fél a szerződést *a jövőre szólóan felmondhatja*. Az általános szabály folytán ez minden olyan esetre vonatkozik, amikor a törvény elállási jogot biztosít, bár külön a felmondás jogát nem nevesíti.

A legfontosabb *elvi újítás*, hogy a szerződésszegésért fennálló (kontraktuális) kárfelelősség – a *kimentés eltérő objektív feltételeire* tekintettel – *elválik* a szerződésen kívüli (deliktuális) kárfelelősségtől. A kontraktuális felelősség körében a károkozó *csak akkor mentesülhet*, ha bizonyítja, hogy a szerződésszegés

- az ellenőrzési körén kívüli,
- előre nem látható olyan körülményre vezethető vissza, amely
- nem volt elkerülhető, illetve
- kárkövetkezménye nem volt elhárítható.

5 A joggyakorlat a banki kölcsönszerződés azonnali hatályú felmondásával összefüggésben fejtette ki és alkalmazta az arányosság elvét a Bírósági Döntések Tára 2011. évi 11. szám 188. szám alatt közzétett jogesetben

A *kontraktuális kártérítés* alapvető pilléreit – amint azt *Vékás Lajos* az új Polgári Törvénykönyvről szóló tanulmány-sorozat bevezető tanulmányában részletesen bemutatta⁶ – az *objektív* helytállás és az előrelátható mértékre *korlátozott* kárösszeg képezi. A jogintézmény újszerűsége folytán a tartalommal való megtöltése, az objektív zsinórmérték határvonalainak kijelölése minden bizonnyal a joggyakorlatra vár.

4. A szerződésszegés általános szabályai közé emelte a Ptk. megújított tartalommal a közreműködőért való felelősség, a részleges, a közbenső, az előzetes szerződésszegés jogintézményeit és a felelősség kizárásának kérdéseit is.

A *közreműködőért való felelősség* az 1959-es Ptk. teljesítési segédre vonatkozó szabálya helyébe lép. Az új törvényi rendelkezésnek már a terminológiája is jelzi az eltérést. Az 1959-es Ptk. 315. §-a a közreműködő kifejezést nem használja, hanem úgy rendelkezik: aki kötelezettsége teljesítéséhez vagy joga gyakorlásához *mást* vesz igénybe, ennek magatartásáért felelős. A Ptk. 6:129. § (1) bekezdés és ezzel összhangban a 148. § (1) bekezdés viszont azt a fordulatot alkalmazza, hogy a felek kötelezettségük teljesítéséhez vagy joguk gyakorlásához *más személy közreműködését* vehetik igénybe. A tartalmi különbség abban ragadható meg, hogy a kötelezett a teljesítési segédet szűkebb értelemben csak meghatározott, előzőleg általa már megkötött szerződés effektív teljesítéséhez veszi igénybe. Ezzel szemben közreműködőnek, más személynek minősül az is, akinek a közreműködése – a szerződés létrejöttét megelőzően is – hozzájárult ahhoz, hogy a kötelezett valamely szerződésben vállalt szolgáltatását teljesítse, feltéve, hogy a kötelezettel közvetlen *szerződéses* jogviszonyban állott. Ilyen értelemben kezeli a közreműködő meghatározását – az új Ptk-val azonos normaszöveg tervezet mellett – a Szakértői Javaslat is: „A Javaslat azt a személyt tekinti közreműködőnek, akit a szerződő fél szerződéssel a saját kötelezettsége – egészének vagy egy részének – önálló teljesítésére vesz igénybe. A közreműködői minősítés szempontjából közömbös, hogy a szerződő fél a harmadik személlyel a közreműködésre vonatkozó szerződést a saját kötelezettségét keletkeztető szerződést követően vagy azt megelőzően köti meg. Közreműködőnek minősülnek mindazok, akik a szolgáltatás tárgyát előállítják, vagy a szolgáltatás egy részének előállításában részt vesznek. Közreműködőnek számítanak a szűkebb értelemben vett teljesítési segédén kívül a felek által igénybe vett fuvarozók, pénzszolgáltatás teljesítésében résztvevő bankok, stb. is. A közreműködőt a szerződő fél (tipikus esetben a kötelezett) választja ki. Nem tekinti közreműködőnek a Javaslat azokat a sze-

mélyeket, akiknek a teljesítménye ugyan a szolgáltatásban megjelenik, de akik a szerződő féllel nincsenek közvetlen szerződéses kapcsolatban...”⁷

A Ptk. – mint a szerződési jogban általában – az igénybevett más személyért való felelősség szabályozása során az *üzletszerű* gazdasági kapcsolatokat tekinti modellnek. A szerződések kapcsolódásában a kötelezett részéről az adott szerződés megszegését – hibás teljesítését, késedelmét vagy meghiúsulását – gyakran az okozza, hogy a vele szerződött fél *is* szerződésszegő volt, azaz már a kötelezettel szemben is késedelembe esett, vagy nem teljesített vagy hibásan teljesített. A jogosultra nézve nyilvánvalóan hátrányos és méltánytalan lenne, ha a kötelezett arra hivatkozhatna, hogy a közreműködőért helytállással nem tartozik, és például a kártérítési felelősség alól kimenthetné magát arra hivatkozással, hogy szerződésszegésének oka nem a saját eljárása során keletkezett, mert már a vele szerződéses jogviszonyban állott fél *is* szerződésszegő volt. A törvény a kötelezett ilyen mentesülését *nem* kívánja lehetővé tenni: ezért is szabályozza objektív alapon a szerződésszegéssel okozott kártérítési felelősséget, és fogalmazza meg a közreműködőért való felelősség intézményét.

A Ptk. értelmében *közreműködőnek* az minősül, akit valamely szerződéses kötelezettség *teljesítése* érdekében vesznek igénybe. Olyan megszorítást nem tartalmaz a törvény, hogy a fél egy már létrejött szerződés teljesítéséhez vehet csak igénybe közreműködőt. Jogosult közreműködőt igénybe venni *jövőbeli, még meg sem kötött későbbi szerződés* teljesítése érdekében is. Az üzletszerű szerződéskötések során ugyanis tipikusnak mondható, hogy a kereskedő (forgalmazó) az értékesítésre, fogyasztásra szánt termékeket a beszállítóktól, termelőktől, gyártótól megrendeli annak érdekében, hogy a fogyasztók, felhasználók felé a később kötött szerződéses kötelezettségeit majd teljesíteni képes legyen. Ugyanígy a gyártó vagy építési kivitelező a későbbi szerződések teljesítéséhez szükséges anyagot, alkatrészt, félkész terméket a közreműködőtől előzetesen szerzi be. Ha például az áruházban a fogyasztó a kihelyezett árukészletből vásárol, a kereskedő által ezt megelőzően kötött adásvételi szerződések közvetlen eladói – a beszállítók, termelők – a kereskedő teljesítésében közreműködő személynek minősülnek, függetlenül attól, hogy közreműködésük a kereskedő és fogyasztó között létrejött adásvételi szerződés megkötését megelőző időszakra esett. Előállhat természetesen olyan eset, hogy a fogyasztó a kereskedelmi üzlet árukészletében nem szereplő terméket a kereskedőnél megrendel, aki azt – ezután kötött szerződéssel – szerzi be a gyártótól vagy más forgalmazótól. A közreműködői minőség azonban nem szűkíthető le az ilyen ki-

6 *Vékás Lajos*: Az új Polgári Törvénykönyvről. Jogtudományi Közlöny 2013. évi 5.

7 Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez. Budapest, Complex Kiadó, 2008. 814.

vételesnek mondható szituációkra; az esetek nagy részében, különösen a lakossági-fogyasztói tömegáru-cikkek, így például élelmiszerek, vegyi áruk, háztartási felszerelések, műszaki fogyasztási cikkek stb. áruházi forgalmazása és értékesítése körében ez meglehetősen abszurd is lenne. Hasonlóképpen, ha az étteremben felszolgált étel a beszállított alapanyag fel nem ismerhető hibája (például romlott hús) miatt egészségügyi károsodást okoz a vendégeknek, az étterem üzemeltetője aligha hivatkozhatna arra, hogy kártérítési felelősséggel azért nem tartozik, mert a beszállító nem tekinthető a közreműködőjének, ugyanis már az étel megrendelése előtt kötött szerződéssel szerezte be a szükséges alapanyagot.

A közreműködői minőség megítélése azért is fontos, mert a Ptk. – uniós irányelvi kötelezettségből adódóan – ún. fekete-listás tisztességtelen, ezért semmis kikötésként szabályozza, ha a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben a vállalkozás kizárja vagy korlátozza az általa igénybevett közreműködőért való felelősségét [Ptk. 6:104. § (1) bekezdés h) pont]. Az új Polgári Törvénykönyv 2011. decemberben elfogadott szerkesztőbizottsági javaslata a 6:127. § (2) bekezdésében még tartalmazta az elfogadott törvényszövegből kimaradt meghatározást: „Közreműködőnek minősül az a személy, akit a fél már létrejött szerződés teljesítése érdekében vesz igénybe, továbbá az is, akinek a közreműködése – a szerződés létrejöttét megelőzően is – hozzájárult ahhoz, hogy a kötelezett valamely szerződésben vállalt szolgáltatását teljesítse, feltéve, hogy a kötelezettel közvetlen szerződéses jogviszonyban állott.” Általában a jogi kategóriák normatív definiálását ugyan valóban célszerű elkerülni, az adott esetben azonban véleményünk szerint a fogyasztóvédelmi szempontok miatt is *szerencsésebb lett volna* a közreműködő jogi fogalmának törvényszövegben való körülírása.

Nem minősül ugyanakkor közreműködőnek, aki a szolgáltatást nem egy következő szerződés teljesítése érdekében, hanem a saját *személyes szükséglete* kielégítése érdekében szerzi be és használja fel. Jellemzően ez a helyzet a *természetes személyek szerződéses kapcsolataiban*. A vevő a terméket tipikusan saját fogyasztásra, hasznosításra vásárolja, nem pedig egy későbbi szerződés teljesítése érdekében. Az eredeti eladó ezért nem közreműködője a saját használatra vevőnek akkor sem, ha utóbb a dolgot a vevő tulajdonos használtként újból értékesíti (például használt gépkocsi, más ingóságok vagy használt lakás, házas ingatlan adásvétele esetén stb.).

Az előzőektől eltérő más kérdés, hogy a törvényi szabályozás *csak* azt a személyt tekinti közreműködőnek, akit a fél a kötelezettsége teljesítéséhez *közvetlen szerződéses* jogviszonyban vesz igénybe. A kötelezett nem tartozik helytállással a vele szerződéses kapcsolatban nem álló – a szolgáltatásában egyébként megjelenő – további harmadik személyekért (a korábbi bírói gyakorlat szerinti elnevezéssel az ún. közvetett

közreműködőkért; LB 18. számú GK állásfoglalás). A közvetlen szerződéses jogviszonyban álló közreműködő tekintetében ugyanakkor a törvény *szigorítja* a szerződésszegésért, ezáltal a közreműködőért fennálló kártérítési felelősség alól a *mentesülés* feltételeit. Nincs jelentősége annak, hogy a szerződésszegés körében akár a kötelezett, akár a közreműködője felróhatóan járt-e el vagy sem. A kötelezett részéről a közreműködő kiválasztása az ellenőrzési köréhez tartozik: jogilag szabadon dönti el, hogy kíván-e, illetve kit kíván kötelezettsége teljesítéséhez igénybe venni. A jogosult irányában a közreműködő szerződésszegésének kártérítési következményei alól ugyanúgy mentesülhet, mintha maga járt volna el: bizonyítania kell, hogy a szerződésszegés a közreműködő ellenőrzési körén kívüli, előre nem látható és elkerülhetetlen (elháríthatatlan) okból következett be. Felelőssége az általa igénybevett személyért áll fenn, aki viszont a kötelezettel szemben felelősséggel tartozik az ő közreműködőjéért. A jogkövetkezmények az egymással összekapcsolódó egyes jogviszonyok keretei között gördülnek tovább a szerződésszegés tényleges okozójáig.

A szerződésszegés jogkövetkezményeit tehát a jogosult csak a vele közvetlen szerződéses jogviszonyban álló kötelezettel szemben érvényesítheti. Ez irányadó akkor is, ha a szolgáltatás több, egymásba fonódó szerződés közvetítésével jut el a jogosulthoz. A jogkövetkezmények a láncolatban *gördülhetnek tovább* a szerződésszegés (adott esetben a hiba) tényleges okozójáig, végső soron a gyártóig. A Ptk. sem teszi lehetővé, hogy – eltérő kifejezett jogszabályi rendelkezés (például jótállás, termékszavatosság) hiányában – a jogosult szerződésszegési jogkövetkezmények miatt közvetlenül perelhesse a vele közvetlen szerződéses jogviszonyban nem álló közreműködőt. A jogosult a szerződéses jogviszony kereteiből kilépve szerződésszegési igényeket nem érvényesíthet, annak azonban továbbra sincs elvi akadály, hogy szerződésen *kívüli* kártérítés címén lépjen fel közvetlenül a kár tényleges okozójával szemben. Ha a közreműködő magatartása a szerződéses jogviszonytól függetlenül, önállóan is megvalósítja a deliktális kártérítési felelősség elemeit, a károsult például a dolog hibája miatti kárigényét nem szerződésszegés, hanem szerződésen kívüli károkozás jogcímén közvetlenül érvényesítheti a vele szerződéses jogviszonyban nem álló károkozóval szemben. A közvetlen felelősségnek azonban az a *feltétele*, hogy a magatartás – szerződés, az abban vállalt kötelezettség és annak megszegése nélkül is, attól függetlenül, tehát szerződésen kívül – *önmagában* jogellenes károkozásnak minősüljön.

A szerződésszegésért való felelősség kizárása és korlátozása kérdését a Ptk. új alapokra helyezte. Az 1959-es Ptk. 314. § (2) bekezdése ugyanis főszabályként általános érvénnyel tilalmazta – szűk körű kivételektől eltekintve – a szerződésszegésért való felelősség kizárását és korlátozását. Az újabb rendelkezések szerint viszont a szerződésszegés jogkövetkezményei kizárha-

tóak vagy korlátozhatóak, illetve a felek eltérő jogkövetkezményeket is megállapíthatnak. E jogok azonban *nem korlátlanok*.

Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben tiszteességtelen, semmis az olyan kikötés, amely kizárja vagy korlátozza a fogyasztó jogszabályon alapuló jogait a vállalkozás szerződésszegése esetén, mint ahogy semmis az a kikötés is, amely kizárja vagy korlátozza a vállalkozásnak az általa igénybe vett közreműködőért való felelősségét [6:104. § (1) bekezdés h) pont, (2) bekezdés h) pont]. A törvény céljával és alapelveivel ellentétben állna továbbá a *szándékosan* okozott, illetve az életet, testi épséget, egészséget megkárosító szerződésszegésért való felelősség kizárása vagy korlátozása. Mellozi viszont a törvény a „bűncselekménnyel okozott szerződésszegés” fordulatot, mivel szerződésszegést bűncselekménnyel okozni nem lehet, hanem csak olyan magatartással, amely egyben bűncselekmény törvényi tényállását is megvalósítja, és e magatartás egyúttal a polgári jog szempontjából szándékos szerződésszegésnek minősül.

A szerződésszegés jogkövetkezményeinek *dispozitív* korlátozása a Ptk. alapvető rendelkezéseiből adódóan sem korlátlan. A szerződésszegés jogkövetkezményei akkor sem korlátozhatóak, ha az a jóhiszeműség és tisztesség követelményeivel ellentétes lenne. Ilyen kifejezett rendelkezést tartalmaz egyébként a jogkövetkezmények kizárása vagy korlátozása kérdésében a Európai Szerződési Alapelvek is (8:109. §).

II.

A szerződésszegés nevesített esetei

5. A szerződésszegés nevesített esetei közül a *hibás teljesítés* a Ptk-ban önálló fejezetbe került, amit a jogintézmény joggyakorlati jelentősége, és ehhez igazodóan a kibővült szabályanyaga indokolt. Az új Kódexben kifejezésre jut, hogy a hibás teljesítés *nem azonos a kellékszavatossággal*; a hibás teljesítés az egyik nevesített szerződésszegés, a kellékszavatosság pedig az egyik jogkövetkezménye. Általában megkülönbözteti a Törvény a hibás teljesítés lényegét a hozzá kapcsolódó jogkövetkezményektől. A hibás teljesítés és jogkövetkezményei – kellékszavatosság, termékszavatosság, a hibás teljesítéssel okozott kár megtérítése, a kötelező vagy önként felvállalt jótállás, jogszatosság – a Ptk-ban egységes szerkezeti szabályozásban, áttekinthetően jelennek meg, egyben a jogintézményt számos új vonással gazdagítják.

A hibás teljesítés, mint szerződésszegés azt *jelenti*, hogy egy adott szerződés tartalmához képest valamilyen fél szolgáltatása a *teljesítésének időpontjában* nem felel meg a jogszabályban megállapított, vagy a szerződésben külön meghatározott minőségi követelményeknek. A Ptk. törvényi definíciója a hibás teljesítést nem szűkíti le a dologszolgáltatásokra; nemcsak az

valósít meg hibás teljesítést, ha „a szolgáltatott dolog”, hanem ha a „szolgáltatás” – azaz bármilyen szerződéses szolgáltatás – nem felel meg a szerződés tartalmának. A hibás teljesítés nemcsak a dolgok átruházására irányuló szerződések megszegését jelenti, hanem irányadó a forgalomképes vagyoni értékű jogok (például társasági részesedések, praxisjog, üzletkör, kiadói jog, szellemi alkotások stb.) jogátruházása esetén is.

A hibás teljesítés nem a köznapi értelemben vett hibás terméket jelenti, a hibás teljesítés jogi kategória. A szerződés transzformáló szerepének a jogi szabályozásra kiható következményei vannak. A szerződésszegés érvényesen létrejött szerződés létét feltételezi, és maga a szerződés határozza meg a szolgáltatással szembeni, a minőséggel összefüggő követelményeket is. Lehetséges ezért, hogy a szolgáltatás a köznapi értelemben minőséghibás, az adott szerződés keretei között még sincs hibás teljesítésről szó, mert a felek éppen a hibás termék vételében állapodtak meg, esetleg értékcsökkent áron. A hibás teljesítés körében ezért a *bizonyítási teher* alakulásának anyagi jogi jelentősége és kihatása van. Ha a jogosult bizonyítja, hogy a szolgáltatásban a rendeltetésszerű használatát érintő hiba van, és ennek oka a teljesítés időpontjára visszavezethető, a *kötelezett ellenbizonyítással* élhet: a szolgáltatás hibája nem minősül hibás teljesítésnek, ha bizonyítja, hogy a szerződésben éppen a hibás termék teljesítésében állapodtak meg, azaz a jogosult a szolgáltatás hibáját a szerződéskötéskor ismerte vagy azt ismernie kellett. Az 1959-es Ptk. a kötelezett szavatossági felelősség alóli exculpációs bizonyításaként kezelte a hiba szerződéskötéskori ismeretét. A jogértelmezés azonban kimutatta, a kimentés azért látszólagos, mert a jogosult a szerződéssel éppen a hibás szolgáltatásra szerzett jogot, a hiba ellenére a szerződés tartalmának megfelelő – jogi értelemben hibátlan – teljesítés történt. A Törvény nem önmagában a minőséghibát, hanem a szerződés hibás teljesítését szankcionálja. A Ptk. a hiba szerződéskötéskori ismeretét már *nem* a kellékszavatosság alóli kimentésként, hanem a hibás teljesítés egyik lényegi *elemeként* határozza meg.

Fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés esetén a bizonyítási teherre vonatkozó főszabálytól *eltérő* anyagi jogi szabályozás érvényesül. A vélelem ez esetben a hibás teljesítés mellett szól. Ha ugyanis a hiba a teljesítést követő 6 hónapon belül felismerhetővé válik, akkor nem a fogyasztónak kell bizonyítania, hogy a hiba oka a teljesítés időpontjában már a szolgáltatásban megvolt, hanem – a vélelemmel szemben – a vállalkozásnak kell bebizonyítania, hogy a hiba oka a teljesítés időpontja után keletkezett. A bizonyítási teher megfordítása tartalmilag bármely szolgáltatás esetén 6 hónapos időtartamra a fogyasztó számára a jótálláshoz hasonló jogi helyzetet teremt.

6. A hibás teljesítéshez kapcsolódó jogkövetkezmények közül kiemelkedő a *kellékszavatosság*. A kötele-

zett hibásan teljesíthet akkor is, ha a szolgáltatást ingyenesen nyújtja. A kellékszavatosság azonban feltételezi, hogy a felek *visszterhesen* tartoznak egymásnak szolgáltatásokkal. Ingyenes szerződés hibás teljesítése esetén a jogosult a szerződésszegés miatt kártérítési igényrel élhet.

A hibás teljesítés jogkövetkezményei általában ahhoz igazodnak, hogy a szolgáltatás fogyatékosága a jogosultnak *milyen természetű vagyoni hátrányt* okoz. A *legközvetlenebb* érdeksérelem, ha a hiba valamilyen módon a szolgáltatás (a dolog) értékét csökkenti, korlátozza használhatóságát, hátrányosan érinti esztétikai megjelenését. Ez nem más, mint magában a szolgáltatásban, annak tárgya hibájában közvetlenül megmutatkozó teljesítési érdek sérelme (ún. tapadó kár). A vagyoni érdeksérelem *közvetett* – ún. következménykárok –, amikor a szolgáltatás fogyatékoságai olyan oksági folyamatot indítanak el, amelynek következtében sérülhet az emberi élet, egészség, testi épesség (személyi károk), vagy károsodhatnak a jogosult más, a szolgáltatás tárgyán kívüli vagyontárgyai (dologi károk). A szolgáltatás hibája a dolog rendeltetésétől függően *megfoszthatja* a jogosultat attól a várt előnytől, vagyongyarapodástól, amelyhez hibátlan szolgáltatás esetén hozzájutott volna; a kellékhiba például a hasznot hajtó termelésben gazdasági kiesést okozhat (elmaradt haszon-jellegű károk). Vagyoni érdeksérelemet okoznak végül a hibás teljesítés további következményeinek *elhárítása*, az érdeksérelem enyhítése érdekében felmerült indokolt kiadások (költségek).

A kellékszavatosság a hibás teljesítésnek az a jogkövetkezménye, amely a *visszterhes* szerződések *jogosultjának* a szolgáltatás hibájában megvalósuló, *értékcsökkenést* eredményező teljesítési érdeksérelema (ún. tapadó kár) reparálására szolgál. *Nem* vonatkozik a szavatosság a hibás teljesítéssel okozati összefüggésben a jogosult vagyonában felmerült különböző következménykárokra (személyi, dologi károk, elmaradt haszon), amelyeket a *kártérítés* keretében és feltételei szerint lehet orvosolni. A kellékszavatossági kötelezettség teljesítésével felmerülő költségeket azonban a Ptk. változatlanul a szavatosság körébe vonja.

A *szavatossági jogokat* illetően a Ptk. egyértelmű prioritást ad a *természetbeli* teljesítést biztosító szavatossági jogoknak. A jogosultnak elsősorban kijavításra vagy kicserélésre van joga, míg az árleszállítás, a hiba kijavíttatása és az elállás csak másodszorban alkalmazható jogosultságok. Kifejezésre jut ezáltal, hogy a szavatosság meghatározóan a hibás teljesítés természetbeli orvoslását célozza, lényegében a szerződésszegés általános szabályai között kiemelt, a természetbeli teljesítéshez való jogosultság részletesebb megjelenítése a hibás teljesítés körében.

A hibás teljesítés korábbi szabályait illetően a legtöbb kritika a szavatosság határidő rendszerét érintette. A joggyakorlati tapasztalatok arra mutattak, hogy a kiskereskedelmi adásvételi modellre mintázott 6 hó-

napos általános elévülési határidő a tartós használatra rendelt dolgokra, főként építményekre rövid, a különböző jogvesztő határidők szintén rendkívül szűkre szabottak, egyáltalán a jogosult számára a határidők kezelése bonyolult és áttekinthetetlen. A fogyasztói adásvételről szóló EU-Irányelv tárgyi hatálya a fogyasztási cikkekre (ingó dolgokra) terjed ki, az Irányelvnek az 1959-es Ptk-ba történt beültetése ezért csak a hatálya alá eső körben érintette a szavatosság határidőrendszerét. A szolgáltatások széles körében, különösen a tartós használatra rendelt dolgok (építmények) esetén a szavatosság határidőrendszere nem működött megfelelően, és főként erre vezethető vissza, hogy a jogalkalmazás a szavatossági határidők korlátait átlépve lényegében a kártérítés keretében rendezte a szavatosság reparatív funkcióit.

A kodifikáció felismerte, hogy a szolgáltatásokkal szembeni minőségi követelmények része a *tartósság* is, a szolgáltatásnak ugyanis a rendeltetésének megfelelő tartós használatra kell alkalmasnak lennie. A tartósságnak pedig időbeli tényezője van, amelyet nem csak a minőségre vonatkozó törvényi körülírásoknak, hanem éppen a szavatossági határidőknek kell kifejezésre juttatniuk. A Ptk. ezért az eddigi 6 hónapos elévülési határidőnél hosszabb, *egy éves általános szavatossági elévülési határidőt* ír elő. A *fogyasztó* és vállalkozás közötti adásvétel esetében a határidő *két év*, amely nemcsak hosszabb, hanem egyoldalú kógenciát is felállít: a felek a két évnél rövidebb elévülési határidőben csak akkor állapodhatnak meg, ha a szerződés tárgya használt dolog. Ha pedig a szerződés alapján szolgáltatott dolog *ingatlan* (a legkülönbözőbb célú építmények, lakás, földterület stb.), a szavatossági igény bármely szerződés esetén, bármely jogalanyok között *öt éves* elévülési határidő alatt érvényesíthető. A szavatossági határidő elévülési természete azt is jelenti, hogy alkalmazni kell az elévülés nyugvására és félbeszakadására vonatkozó, a kötelelem közös szabályai között újrafogalmazott rendelkezéseket.

A szavatossági jogvesztő határidőt viszont a Ptk. megszünteti. A joggyakorlati tapasztalatok szerint az elévülés nyugvását, félbeszakadását záros jogvesztő határidők közé szorítani felesleges és nem lehetséges. A hibás teljesítés körében az elévülés nyugvásának nem valamilyen merev, mesterséges jogvesztő határidő lehet a gátja, hanem az *adott termék szakmailag elvárható hasznos élettartamának* a letelte. Ez viszont a termékektől, szolgáltatásoktól függően rendkívül eltérő, általános érvényű jogi normában – mint valamilyen „kötelező alkalmassági idő” – nem fogalmazható meg. A Ptk. által bevezetett konstrukcióban a szavatossági helytállás végső határideje nem valamilyen objektív, jogvesztéssel járó törvényi határidő, hanem az adott szolgáltatás (dolog, termék) elhasználódása, avulási ideje, a hasznos élettartamának a letelte. Ez a joggyakorlatban szakértői bizonyítás útján tisztázható. Már az 1959-es Ptk-hoz kapcsolódó bírói ítéletek is kimondták, hogy a szolgáltatott dolog szakmailag el-

várható élettartamának letelte a hibás teljesítést kizárja. Az elhasználódott dolog felújítása, cseréje és pótlása a tulajdonos kötelezettsége olyan esetben is, amikor az egyébként elhasználódott dologban még a teljesítés időpontjára visszavezethető hibák mutatkoznak.⁸

7. A Ptk. nemzetközi kitekintésben is progresszív módon bevezeti a gyártónak a termék *hibája* miatti közvetlen *termékszavatossági* helytállását a *fogyasztóval* szemben. A fogyasztó a szerződések relatív szerkezetéből kilépve, a szerződési láncolat „átvágásával” közvetlenül érvényesíthet szavatossági igényt a gyártóval szemben. A termékszavatosság tehát nem szerződés-független, hanem szerződéseken „átívelő” alakzat, lényegét tekintve a gyártó (forgalmazó) szavatossági helytállását eredményezi a hibásan forgalomba hozott termékekért. A termékszavatosság kizárólag a hiba *természetbeni* orvoslására szolgál: elsősorban kijavítására, másodsorban – ha a kijavítás a fogyasztó érdekében sérelme nélkül, megfelelő határidőn belül nem lehetséges – kicserélésére. A szavatossági jogok közül az elállás szerződés hiányában nem merülhet fel, ugyanígy szerződéses ellenszolgáltatás hiányában áruszállítás sem lehetséges, általában a pénzbeli reparációra a termékszavatosság nem terjed ki. Szükséges kiemelni, a fogyasztónak a vele közvetlen szerződéses jogviszonyban álló kötelezettel szembeni kellékszavatossági, kártérítési követelését a termékszavatosság nem korlátozza. Más kérdés, hogy a termékszavatosságot és a kellékszavatosságot ugyanazon hiba miatt egyszerre *nem* lehet alkalmazni. A fogyasztó – amint arra a Törvényhez fűzött miniszteri indoklás is utal – az adott helyzet lehetőségei alapján *maga döntheti el*, hogy a hiba miatt szavatossági igényét melyik eszközzel és kivel szemben érvényesíti: kellékszavatossági igényt támaszt szerződő partnereivel (az eladóval) szemben, vagy pedig termékszavatossági igényt a gyártóval vagy a forgalmazóval szemben. Eredményes igényérvényesítés esetén a párhuzamos igény megszűnik, az egyik út sikertelensége viszont nem zárja ki, hogy a fogyasztó igényét más jogcímen érvényesíthesse, ha annak feltételei fennállnak.

A termékszavatosság számos *hasonlóságot* mutat a termékfelelősséggel. Rendszertani szempontból azonban a gyártót terhelő termékfelelősség, mint különös kártérítési alakzat szervezettebben illeszkedik a deliktuális kártérítési felelősség szabályai közé. A termék-szavatosságot, mint új jogintézményt viszont az alkalmazási köre, a sérelmet okozó magatartás természete a hibás teljesítéshez társítja, azon belül is a szavatosság és jótállás közötti teret tölti ki. A termékfelelősség a termékszavatosságtól abban *különbözik*, hogy nem a termék hibájának az orvoslására szolgál, hanem a hi-

bával okozati összefüggésben bekövetkező, meghatározóan *személyi károk megtérítését* biztosítja.

8. A *jótállás szabályait* a Ptk. rendszertani szempontból az 1959-es Ptk-tól eltérően a *hibás teljesítés jogkövetkezményei* között tartalmazza. A jótállás ugyanis szinte kizárólag a hibás teljesítés orvoslásának egyik eszközévé vált; míg a kellékszavatosság a felek külön kikötése nélkül, a törvény erejénél fogva kapcsolódik a hibás teljesítéshez, a jótállást főszabályként a kötelezett *önként* vállalja fel a szerződés hibátlan teljesítéséért. A jótállás *szigorúbb* helytállást eredményez a kötelezettre nézve, mint a szavatosság.

A jótállás lényegét nemzetközi kitekintésben is általában az adja, a jótállás elvállalója garantálja, hogy meghatározott időn belül a jótállás alá eső termék *nem hibásodik meg*. Ha a jótállási időn belül mégis valamilyen hiba jelentkezne, akkor a jogosultnak – a szavatosságtól eltérően – *nem kell bebizonyítania*, hogy a hiba oka a szolgáltatásban már a teljesítéskor is jelen volt. A bizonyítási teher a jótállásnál *fordított*: a *kötelezett* bizonyíthatja, hogy a hiba oka a jogosultnál a teljesítés *után* keletkezett. A gyakorlatban a hibás teljesítésre vonatkozó fordított bizonyítási teher jelentősége rendkívül nagy. Azt jelenti, hogy a jótállás időtartama alatt a hiba okával, keletkezésével, eredetével összefüggő, meglehetősen gyakori szakmai bizonytalansági tényezők – a szavatosságtól eltérően – a kötelezett terhére esnek.

A jótállásra kötelezett maga határozza meg azt is, hogy a hibás teljesítés törvényi szabályainál szigorúbb helytállást *milyen időtartamra* vállalja fel, azaz mennyi a termékre vállalt jótállási határidő. A kötelezett kizárólag azokért a hibákért áll helyt jótállási alapon, amelyek a jótállási idő letelte *előtt* keletkeztek és a jogosult emiatt kifogását a jótállási határidőn belül bejelentette. A garanciális időn belül bejelentett hibák miatt viszont a helytállási kötelezettség azonos és teljeskörű. A jótállási idő utolsó napján bejelentett hibára éppúgy kiterjed a jótállás, mintha a jótállási idő elején jelentkezett volna a hiba; éppen ebben mutatkozik meg, hogy a jótállási idő *nem igényérvényesítési* határidőt takar. Ettől eltérő más kérdés, hogy a jótállási időn belül nem kifogásolt hibákra a jótállás megszűnik. A hiba megjelenésére, felismerésének időpontjára az elévülés nyugvásával, félbeszakadásával kapcsolatos rendelkezések nem alkalmazhatóak. A jótállási idő nem nyugszik, és nem szakad meg akkor sem, ha a hiba a jótállási idő alatt nem vált felismerhetővé.

A jótállási határidő természetét az 1959-es Ptk-hoz kapcsolódó bírói gyakorlat (a törvény 2002. évi módosítása miniszteri indoklásával összhangban) is úgy fogta fel, hogy az nem a bíróság előtti igényérvényesítési határidő.⁹ A jótállási kötelezettség ugyan csak

8 BDT 2007. 52., BDT 2010. 104.

9 LB EBH 2009. 1954.

olyan hiba miatt áll fenn, amelyet a jótállási időn belül kifogásoltak, de ha a kifogásolás megtörtént, a bíróság előtti igényérvényesítés – külön speciális jogszabályi rendelkezés hiányában – az általános, öt éves elévülési határidőn belül volt lehetséges. A Ptk. a bírósági igényérvényesítés ilyen hosszú, az általános elévülési időnek megfelelő határidejét nem kívánja fenntartani. A bevezetett konstrukció szerint a jogosultnak a jótállási időn belül a hibát változatlanul *kifogásolnia kell*, és fel kell hívni a kötelezettet – megfelelő határidő kifizetésével – a jótállási igény teljesítésére. Az így megjelölt határidő a jótállási időn kívül eshet, a jótállási idő vége felé bejelentett hibaközlés esetében szükségképpen kívül is esik. A jótállási igény teljesítésére megszabott, megfelelő határidő eredménytelen elteltétől kezdődik a bíróság előtti igényérvényesítési határidő, amely ettől számítva *három hónapos jogvesztő* határidő.

Kétségtelen, hogy a korábbi jogi helyzethez képest az általános elévülési határidő helyébe lépő három hónapos jogvesztő határidő markánsan *lerövidíti* a jótállási igényérvényesítést. A szigorú változtatás mögött ugyanakkor fontos indokok hozhatók fel. Ezek között utalhatunk arra, hogy a szavatossági határidőrendszer, vagy a szerződésszegés objektív kártérítési szabályai a jogosultra (fogyasztóra) nézve lényegesen kedvezőbbeké váltak. Az önként vállalt jótállás körében a *diszpozitív* szabályozástól a felek egyébként is eltérhetnek. A Ptk. továbbá fenntartotta a kodifikáció során egyébként vitatott azt a rendelkezést is, amely szerint jogszabály a jótállás vállalását kötelezővé teheti. A kötelezővé tett jótállás pedig nemzetközi kitekintésben lényegében ismeretlen, a hibás teljesítésnek a felek megállapodásától független törvényi tartalmát ugyanis a szavatosság szabályainak kell kitölteniük.

A jótállás értelmét végső soron az adja, hogy a kötelezett önkéntes felvállalása a jogosultat a törvényből eredő jogosultságaihoz képest kedvezőbb helyzetbe hozza. A jogintézmény természetéből adódik, hogy elsősorban a forgalmazott *termékhez* és csak másodsorban a szerződéses kötelezettséghez kötődik. A jótállás a közvetlen szerződéstől függetlenedő, azokon átívelő jogviszonyt hoz létre a hibás termék mindenkor tulajdonosa és a jótállás kötelezettje között. A Ptk. a jótállás szabályozása során a szerződés *relatív szerkezetétől való eltávolodást* világossá teszi. A jótállás nem valamely szerződés kötelezettjéhez, hanem meghatározott termékhez kapcsolódik (termékcentrikus jogintézmény), a jótállási jogokat ezért a termék *mindenkor tulajdonosa* gyakorolhatja a jótállást felvállaló kötelezettel szemben. Ha a jótállás időtartama alatt tulajdonos-változás történik, a jótállás jogosultja *cessio legis* folytán a jótállási jogviszonyban az új tulajdonos lesz.

A jótállást rendszerint a termék előállítója vállalja. A hibás termék tulajdonosa – a közbeékelődő szerződések relatív szerkezetéből kilépve – a szerződéses alapjogviszony kötelezettjétől függetlenül közvetlenül a jótállási nyilatkozatban (a jótállási jegyen) megjelölt

személlyel szemben fordulhat. Természetesen továbbra sincs akadálya, hogy a jótállást vállaló kötelezettel kötött szerződés alapján a jótállási igényeket erre szakosodott szervizhálózat elégítse ki.

A Ptk. törvényszövege szerint a kötelezett a jótállás időtartama alatt – a jognyilatkozatban vagy a jogszabályban foglalt feltételek szerint – a hibás teljesítésért, *mint szerződésszegésért* köteles helytállni. Előfordul, hogy a jognyilatkozat vagy a külön jogszabály a jótállás terjedelmét nem határolja be. A bizonyítási teher megfordításából eredő szigorúbb felelősség ilyenkor véleményünk szerint nemcsak a szavatossági jogokra, hanem – a hibás teljesítés tényét illetően – a kártérítésre (kötbérre) is kihat. A bizonyítási teher megfordítása ugyanis a hibás teljesítés, mint szerződésszegés tényére vonatkozik, a jogkövetkezményeivel együtt. Nem állhat elő olyan helyzet, hogy a kötelezett a jótállási jogok szempontjából a hibás teljesítés vélelmét megdönteni nem tudja, az okozott kár szempontjából viszont a bizonyítási teher eltérő telepítése folytán a jogosult nem tudja a hibás teljesítés tényét bizonyítani. Az 1959-es Ptk-hoz kapcsolódóan a Legfelsőbb Bíróság korábbi gyakorlata ennek felelt meg: „Mint-hogy a jótállás a hibás teljesítés valamennyi jogkövetkezményére kiterjed és szigorúbb helytállási kötelezettség elvállalását jelenti, a hibás teljesítéssel okozott kárért való felelősség tekintetében is irányadó a Ptk. 248. §-ában foglalt rendelkezés. Vagyis a kötelezett a jótállás időtartama alatt a felelősség alól csak akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a hiba oka az átadás után keletkezett” (Legfelsőbb Bíróság XXX. számú Polgári Elvi Döntése). Eltérően foglalt állást viszont az 1959-es Ptk. törvényszövegéhez kapcsolódóan a Kúria 1/2012. (VI. 21.) PK vélemény 15. pontja. Az új Ptk. azonban határozottan *elkülöníti* a hibás teljesítés *fogalmát* a hozzá fűződő egyes *jogkövetkezményeitől*, ezért – véleményünk szerint – a törvény szabálya nem szűkíthető az egyik jogkövetkezményre, a szavatosságra. A hibás teljesítés tényére vonatkozó bizonyítási tehertől független más kérdés, hogy a kötelezett a kártérítés (kötbér) felelősség alól az általános szabályoknak megfelelően kimentheti magát.

9. A szerződésszegés általános szabályai között elhelyezett *kontraktuális kártérítési felelősség* a hibás teljesítéshez kapcsolódóan is érvényesül. Különös rendelkezést a Ptk. mégis azért tartalmaz, mert a hibás teljesítés miatti vagyoni hátrány egyik fajtájára, a szolgáltatás hibájában álló érdeksérelemre (tapadó-károkra) a törvény speciális jogintézményként a szavatosságot alkalmazza. A kellékszavatosságnak lényegében az a szerepe, hogy a szolgáltatás hibájában álló kárt a hibásan teljesítő fél kimentésétől függetlenül rendezze. Más szóval a szavatosság a szolgáltatás hibájában álló vagyoni érdeksérelem behatárolt körében a kártérítés általános funkcióihoz képest hasonló szerepet tölt be, e vonatkozásban a szavatosság a kártérítéshez képest különös jogintézmény.

A szavatosság kizárólag a szolgáltatás hibájában álló vagyoni érdeksérelemre hat, ezen belül is elsősorban a hiba természetbeli orvoslására irányul. A pénzbeli reparáció a szavatossági jogok rendszerében csak a második lépcsőben alkalmazható, feltételektől függő jogkövetkezmény. A kártérítés ezzel szemben a *következménykárokr*a vonatkozik, amikor a szolgáltatás hibájával okozati összefüggésben, de azon kívül keletkezik hátrány a jogosult vagyonában, és meghatározóan a vagyoni érdeksérelem pénzbeli reparációját biztosítja.

A kártérítés átfogja azonban a szolgáltatás hibája miatti érdeksérelemet, alkalmas a tapadó-kár megtérítésére is. Az átfedések, a szavatosság és a kártérítés kellő pontossággal nem szabályozott viszonya miatt az 1959-es Ptk-hoz kapcsolódóan a joggyakorlatban eltérő jogértelmezés, bizonytalanság mutatkozott. A Ptk. ennek kiküszöbölése érdekében a hibás teljesítés szabályozása során a *szavatosság és a kártérítés összhangjának* a megteremtésére törekedett.

A szolgáltatás hibája miatti vagyoni hátrány körében a kellékszavatosság, illetve a kártérítés logikája fordított: a szavatosság mindenekelőtt a hiba természetbeli orvoslására törekszik, a kártérítés viszont a pénzbeli reparációnak ad elsőbbséget. A Ptk. törvényi szabályozása a *szavatosságnak* biztosítja a *prioritást*. A szolgáltatás hibájában álló vagyoni hátrány miatt ugyan nem csak a kellékszavatossági jogok, hanem a kártérítés is választható, de csak a kellékszavatossági jogokra meghatározott *sorrend* betartásával. A szolgáltatás hibája miatti értékcsökkenés, mint pénzbeli kártérítés a természetbeli kellékszavatossági jogok feltételei hiányában követelhető. Más kérdés, hogy a joggyakorlatban a felmerülő tényállásokhoz igazodóan a törvényi feltételeket, így különösen a természetbeli reparációhoz fűződő érdekmulást rugalmasan, nem pedig merev értelmezésben célszerű majd kezelni.

A hibás teljesítéssel okozott kár megtérítése az általános öt éves elévülési határidő alatt követelhető, és ez a következménykárokrá megszorítás nélkül vonatkozik. Más a helyzet a szavatossági jogokkal is reparálható *tapadó-kár* esetén. Az 1959-es Ptk-hoz kapcsolódó joggyakorlat a kérdés megítélésében nem volt egységes. Az egyik felfogás szerint a hibás teljesítésből eredő szavatossági igény, valamint a kártérítés egymástól függetlenül érvényesíthetőek. Eszerint az a körülmény, hogy a jogosult elmulasztja a hibás teljesítésből eredő igényének a szavatossági határidő alatti érvényesítését, nem érinti a kártérítésre alapított jogát. Kártérítés címén a jogosult nemcsak az elévült szavatossági igényen felüli többletkár megtérítését követelheti, hanem annak a kárnak a megtérítését is, amely a jogosultat a hibás teljesítés folytán amiatt érte, hogy maga a szolgáltatás hibás volt. Nem akadályozza ennek, hogy a kártérítési követelés tartalmában azo-

nos a kellékszavatossági igénnyel, adott esetben a kijavítással vagy a munka elvégzésével felmerült költségek követelésével. A joggyakorlat másik része a szavatosságot helyettesítő kártérítés korlátok nélküli érvényesítését nem fogadta el. Az eltérő közelítések közül az előbbi vált uralkodó állásponttá.¹⁰

A Ptk. ezt a jogértelmezést a jövőre nézve megszünteti. Nem kívánja lehetővé tenni, hogy a jogosult a szavatossági határidők elmulasztását követően kártérítés címén követelhesse mindazt, ami szavatosság címén már nem volt érvényesíthető. A Kódex a jogosult bízta ugyan, hogy a szolgáltatás hibája miatt szavatossági vagy kártérítési követeléssel él, a kártérítési igényét azonban csak a szavatossági – elévülési – határidők korlátai között érvényesítheti. Mindez azt jelenti, hogy a Ptk. a hibás teljesítésből eredő károk közül *csak a szavatossági jogokkal nem reparálható következménykárokr* követelését engedi meg a szavatossági határidők *lejárta után*, az általános elévülési határidőn belül.

10. A Ptk. a *jogszavatosságot* az adásvételi szerződésből kiemelve a hibás teljesítés szabályai között helyezi el. A jogszavatosságnak a szerződések általános szabályai közé történt kiemelése értelmét az adja, hogy a jogszavatosság szabályai nemcsak a tulajdonjog, hanem *bármely* – akár dologhoz kapcsolódó, akár immateriális – jogosultság átruházása esetén alkalmazásra kerülnek. A Ptk. ezáltal alkalmassá teszi a jogintézményt a forgalomképes vagyoni értékű jogok és követelések átruházására vagy hasznosítására irányuló szerződések hibás teljesítésének orvoslására. A kötelezettnek a szolgáltatást nem csupán fizikai hibáktól mentesen, hanem „jogtisztán” kell nyújtania, ennek hiányában éppúgy hibásan teljesít, mintha a szolgáltatásban fizikai hiba lenne.

A vagyoni jogosultság átruházására irányuló szerződések hibás teljesítése általában *kétféle* összefüggésben merül fel. Az átruházott vagyoni jogosultság – akkor is, ha dologtól független, immateriális jog – harmadik személy akadályozó vagy korlátozó jogától függetlenül fogyatékos lehet, amelynél fogva nem felel meg a szerződésben kikötött célnak. A joggyakorlatban számos ilyen eset merült fel. Problémát okozott, ha az átruházott társasági részesedés (kft. üzletrész) a gazdasági társaság vagyoni helyzete miatt (például csőd-közel állapot) nem biztosítja a szerződésszerű vagyoni jogokat, a hibás teljesítés miatt milyen igények érvényesíthetőek. Jogalkalmazási nehézséget okozott a hibás teljesítés jogkövetkezménye akkor is, ha az átruházott üzletkör (vendéglátó ipari, kereskedelmi egység esetén) nem nyújtotta azt a gazdaságosságot (hozzamot), amelyet az átruházó garantált; a szoftver a megrendelő szerződési igényeit nem elégítette ki; az áten-

gedett műszaki-gazdasági ismeret (know-how) a dokumentáció fogyatékosságai miatt nem volt teljes értékű; a kiadói szerződésben vállalt publicisztikát kijavításra kell visszaadni, stb. A Ptk. szabályozása a joggyakorlat ilyen természetű problémáira egyértelmű megoldást nyújt, mivel a hibás teljesítés szabályai, jogkövetkezményei nem csupán a dologszolgáltatásokra, hanem bármilyen szerződéses szolgáltatásra – vagyoni értékű jogok átruházása esetén is – irányadók, ezért *alkalmazhatóak a kellékszavatossági jogok*, és a hibás teljesítés miatti *kártérítési felelősség* is. Más esetben viszont a hibás teljesítés azzal kapcsolatos, hogy harmadik személyt megillető jogok miatt a jogosult vagy egyáltalán nem tudja megszerezni a szerződésben ígért jogot vagy követelést, vagy azt harmadik személy joga korlátozza, értékét csökkenti. A hibás teljesítés jogszavatossági következményei ezekben az esetekben alkalmazandók.

11. A szerződésszegés egyéb nevesített esetei – a kötelezeti késedelem, a jogosult átvételi késedelve, a teljesítés lehetetlenné válása, a teljesítés megtagadása és a jognyilatkozat elmulasztása – szabályanyaga a szerződésszegés általános része folytán nagymértékben leegyszerűsödött, a megmaradt szabályanyag pedig lényegi eltérés nélkül tartalmilag az 1959-es Ptk-nak megfelel.

A kodifikáció során eltérő megoldási javaslatok a *teljesítés lehetetlenné válása* szabályozásával összefüggésben merültek fel. Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslat a még azt a felfogást képviselte, nem kívánja fenntartani az 1959-es Ptk. azon szabályát, amely szerint a lehetetlen szolgáltatásra irányuló szerződés *semmis*. A Javaslat a szerződéskötéskor lehetetlen szolgáltatásra irányuló szerződést nem tekinti *semmisnek*, az eredeti (már a szerződéskötéskor is

fennállott) és az utólagos (a szerződéskötést követően beállott) lehetetlenséget egyforma jogi megítélés alá vonta. A Javaslat mindkét esetcsoportba tartozó tényállásokat szerződésszegésnek fogta fel, a teljesítés megghiúsulásának nevezte és egyformán szankcionálta.¹¹

A megszavazott Ptk. nem ezt a megoldást fogadta el. A Kódex 6:107. § (1) bekezdése értelmében a lehetetlen szolgáltatásra irányuló szerződés *semmis*. A szolgáltatás nem lehetetlen azért, mert a kötelezett a szerződés megkötésekor nem rendelkezik a szolgáltatás tárgyával. A 6:179. § (1) bekezdése pedig a szerződésszegés körében csupán annyit mond, ha a teljesítés lehetetlenné vált, a szerződés megszűnik. A végül elfogadott rendelkezések úgy állnak összhangban egymással, ha a szolgáltatás teljesítése már a szerződés megkötésekor fennálló akadály miatt – például jogszabályi rendelkezések miatt, jogi okból – fogalmilag kizárt, a szerződés lehetetlen célra irányul, ezért érvénytelen. Nem érvénytelen viszont a szerződés, ha a szerződéskötés időpontjában még lehetetlen a teljesítés, a kötelezett azonban a kötéstől a teljesítésig terjedő időtartam alatt a szolgáltatás szerződésszerű teljesítésének feltételeit megteremtheti. A szerződések jelentős részénél éppen erre vállal kötelezettséget: a szerződéskötés *után* a szolgáltatást *beszerzi, előállítja, megvalósítja, kifejti* stb., vagyis nem érvénytelenségi ok, ha a kötelezett a szerződés megkötésekor még nem rendelkezik a szolgáltatás tárgyával. A *nemo plus iuris* elvének sérelme is csak akkor érvénytelenségi ok, ha már a szerződéskötéskor kizárt, hogy a kötelezett az átruházni vállalt jogot a teljesítésig megszerezze. [A sors fintora, hogy a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény miniszteri indokolásában (X. Cím, XXV. Fejezet) az elfogadott törvényszövegtől eltérő, a korábban javasolt megoldás indokai szerepelnek.]

11 Új Polgári Törvénykönyv Szerkesztőbizottsági Javaslat 2011. Complex Kiadó. 6:177. § (1), (2) bekezdés